

**Gemeente
Amsterdam**

Advies op voorstellen uitbreiding Amsterdam Museum

Aan [REDACTED] - Commissie Ruimtelijke Kwaliteit
Van [REDACTED] - Ruimte & Duurzaamheid, team Centrum
Kopie aan

Datum 8 juli 2020

Inleiding

Op 15 juli wordt het ontwerp voor de vernieuwing van het Amsterdam Museum behandeld in de subcommissie Integrale Ruimtelijke Kwaliteit (SIRK). Het Dagelijks Bestuur van stadsdeel Centrum heeft de subcommissie verzocht om bij de totstandkoming van het advies de ambtelijke pre-adviezen in acht te nemen. In deze memo is het advies verwoord van Ruimte & Duurzaamheid. Het is een advies op hoofdlijnen. Het gaat slechts in op drie onderdelen van het plan, te weten die onderdelen die vanuit stedenbouwkundig oogpunt het meest bepalend zijn:

1. toevoegen van zaal, dakterras en lifthuis ter plaatse van de voormalige Begijnensloot
2. toevoegen van zaal ter plaatse van de galerij;
3. toevoegen van zaal op de hoek van de Nieuwezijds Voorburgwal en Sint Luciënsteeg

Toetsingskader is het bestemmingsplan Postcodegebied 1012, waarin voor de monumentale bebouwing is geregeld dat de bestaande bouwhoogte van gebouwen ook de maximale bouwhoogte is. Hiermee is ook de bestaande kapvorm van de bebouwing vastgelegd. Daarnaast is het volgens het bestemmingsplan alleen toegestaan gebouwen samen te voegen, of bestaande doorbraken tussen gebouwen te vergroten, als het te realiseren plan een bijdrage levert aan de transformatie van en een nieuwe kwaliteitsimpuls betekent voor het plangebied én het geen onevenredige schade toebrengt aan de waarde van de stedenbouwkundige of bouwhistorische structuur.

Korte schets

Het complex van gebouwen waarin het Amsterdam Museum is gehuisvest is onderdeel van de middeleeuwse stedenbouwkundige structuur van de binnenstad. Deze structuur wordt bepaald door dijken, sloten en stegen en een bebouwingstypologie die bestaat uit zelfstandige panden en gebouwcomplexen als kloosters en weeshuizen. Tot de jaren zestig van de vorige eeuw was op de locatie van het Amsterdam Museum het Burgerweeshuis gevestigd.

Karakteristiek aan het gebouwencomplex is (onder meer) de situering rond twee hoven, oorspronkelijk gesitueerd aan weerszijden van de Begijnensloot, die zich bevond tussen Spui en Nieuwezijds Voorburgwal. Deze sloot dateert uit het pre-stedelijk tijdperk en is in de huidige situatie nog steeds zeer herkenbaar, deels als volledig openbare straat (Gedempte Begijnensloot), deels als overdekte straat en openbaar toegankelijk onderdeel van het Amsterdam Museum. De

afbeeldingen die aan het einde van dit advies zijn toegevoegd laten dit zien. Een toelichting op de cultuurhistorische waarde van de stedenbouwkundige structuur is ook toegevoegd.

Verder wordt het gebouwencomplex gekarakteriseerd door een min of meer gelijke opbouw van bouwlagen en kapvormen van gebouwen. Het complex is duidelijk een samenhangend geheel: de relatie tussen de gebouwen onderling is sterk en onderscheidt zich hiermee van de typologie van 'straat met individuele panden', zoals deze aan Kalverstraat en Nieuwezijds Voorburgwal hoofdzakelijk de structuur bepaalt.

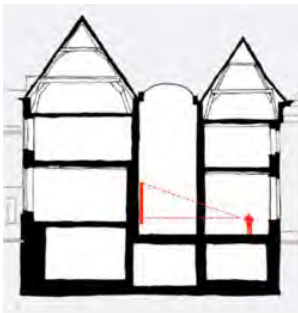
Tegelijkertijd voegt het gebouwencomplex zich als geheel zonder meer in de stedenbouwkundige structuur omdat bouwhoogte, kapvormen en architectuur van de individuele gebouwen uit het complex aansluiten bij de bouwhoogte, kapvormen en architectuur van de gebouwen in de omgeving.

Advies

Voorafgaand aan het advies geeft R&D de architect(e) complimenten voor het zorgvuldig en uitgebreid historisch onderzoek dat ten grondslag ligt aan het ontwerp dat nu om advies voorligt. Het onderzoek geeft een compleet beeld van de ontwikkeling van het gebouwencomplex waarin het Amsterdam Museum is gehuisvest, met aandacht voor alle relevante schaalniveaus. Dit heeft geleid tot een ontwerp waarin is gekozen om de grootste ingrepen te doen op die plekken in het gebouwencomplex waar de monumentale waarden van het gebouw zelf het meest zijn aangetast. Hoewel dit vanuit het monument en de gewenste transformatie van het museum gezien wellicht een begrijpelijke keuze is, laat het ontwerp wat R&D betreft ook zien dat het gevraagde programma op gespannen voet staat met de aanwezige cultuurhistorische waarden van het gebouwencomplex.

Toevoegen zaal, dakterras en lifthuis ter hoogte van de voormalige Begijnensloot

Het advies van R&D op dit onderdeel van het plan is negatief. Het toevoegen van een nieuwe zaal net onder en in de kappen van de gebouwen zoals voorgesteld is dusdanig ingrijpend, dat ernstig afbreuk wordt gedaan aan een van de oudste, nog aanwezige stedenbouwkundige structuren in de binnenstad.

Doorsnede bestaand

Doorsnede nieuw

Met name in de bestaande en nieuwe doorsnede over dit deel van het gebouwencomplex is goed zichtbaar dat van deze structuur weinig meer overblijft. Daar waar in de huidige situatie de structuur van gebouwen, aan weerszijden van een lineaire ruimte nog goed herkenbaar is, is deze

in de voorgestelde nieuwe situatie geheel niet meer afleesbaar. Ook de karakteristieke structuur van de kappen, evenwijdig aan de overdekte straat, wordt ernstig aangetast. Met deze ingreep worden twee, altijd van elkaar gescheiden gebouwen (eerst klooster en oudemannenhuis, later jongens- en meisjesvleugel van het weeshuis) volledig samengevoegd. Deze samenvoeging gaat tevens ten koste van de eenduidigheid van het gebouwencomplex, omdat dit deel van het complex zich in kapvorm nadrukkelijk gaat onderscheiden van de andere gebouwen uit het complex. Dit doet afbreuk aan de leesbaarheid van de positie van het gebouwencomplex in deze middeleeuwse stedenbouwkundige structuur.

Het gebruik van het dak van de nieuwe museumzaal als publieke verblijfsruimte is, met deze omvang, in deze kwetsbare omgeving, niet wenselijk.

Over de keuze om het nieuwe lifthuis te plaatsen in de verkavelingsrichting van de percelen aan de Kalverstraat is R&D positief. Vanwege de wens het dakterras toegankelijk te maken voor mindervaliden wordt de bouwhoogte van het lifthuis echter dusdanig hoog, dat dit een te grote negatieve invloed heeft op het zicht vanuit het Begijnhof.

Toevoegen zaal hoek Nieuwezijds Voorburgwal/Sint Luciënsteeg

Over dit deel van de voorgestelde vernieuwing van het museum is R&D positief. Hoewel twijfels bestaan over de betekenis en de programmatische invulling van het eenlaagse deel van deze ingreep op de hoek van de twee straten, is het nieuwe volume aan de Sint Luciënsteeg wat betreft goot- en bouwhoogte voorstelbaar. Onvoldoende inzichtelijk is nog hoe het nieuwe volume zich verhoudt tot de belendingen en welke gevolgen de uitbreiding heeft voor de bestaande bebouwing aan de andere zijde van de steeg. Voor een definitief R&D-advies is het nodig de tekeningen aan te vullen met gevelaanzichten van de hele steeg en doorsneden, bij voorkeur aangevuld met bezonningsstudies.

Toevoegen zaal Jongenspoort

Het toevoegen van een zaal op deze locatie in het gebouwencomplex heeft met name wijzigingen van de kapvorm tot gevolg. Het heeft geen gevolgen voor de cultuurhistorische waarden van de stedenbouwkundige structuur. Niettemin blijkt uit de tekeningen nog onvoldoende wat de invloed is van de volumevergroting op de bestaande panden aan de Sint Luciënsteeg. De afstand tot de achtergevels van deze panden is klein. Voor een volledig R&D-advies zijn ook hier doorsneden en een studie naar bezonning noodzakelijk.

BIJLAGE

Cultuurhistorische notitie t.b.v. de onderbouwing van het negatieve advies

Vanouds was het hele complex institutionele bebouwing, instellingen rond binnenhoven: aan de ene zijde het klooster, aan de andere zijde een oudemannenhuis, de scheiding was een sloot, de Begijnensloot (eerste fase). Later werd het klooster een weeshuis en bleef het oudemannenhuis een oudemannenhuis. Nog weer later werd dat oudemannenhuis bij het weeshuis getrokken, links de jongens, rechts de meisjes, nog steeds gescheiden door een sloot (tweede fase).

Er is de afgelopen eeuwen veel geknutseld aan dat weeshuis en de sloot werd gefaseerd overbouwd, gedempt en ingebouwd. Tussen de twee (sic) gebouwen van het voormalige klooster en oudemannenhuis ontstond nieuwe bebouwing, een beetje op elkaar gepropt.

De derde fase, inclusief functieverandering van het complex, was de verbouwing tot een museum. Bedacht werd de hoven voor het publiek toegankelijk te maken, los van het museum en tegelijkertijd binnen het museum een routing te maken waardoor alle gebouwen van binnen uit te bereiken waren. Dus een publieksdeel in de open lucht, een tentoonstelling van architectuur met een leuke horeca en een gesloten publieksdeel waarvoor je een kaartje moest kopen. Tot het publieksdeel behoorde bovendien de tentoonstelling van ingemetselde gevelstenen in de Sint Luciënsteeg.

Voor de nieuwe functie is veel opgeofferd. Met name de twee gebouwen aan weerszijden van de Gedempte Begijnensloot verkeerden in te bouwvallige staat om te worden aangepast aan de nieuwe functie. Slechts de voorgevels bleven staan, de rest werd uitgekernd en weer opgebouwd, met slechts gedeeltelijk hergebruik van oude materialen. Nadeel was het verlies aan historische balkenlagen en metselwerk, kamertjes etc. De historische bouws substantie ter plekke werd vrijwel geheel vervangen door nieuwe materialen, maar de structuur werd met deze verbouwing hersteld én daarbij werd een bijzonderheid toegevoegd, die in Europa op dat moment tamelijk uniek was: de Schuttersgalerij. Voordeel was dus dat de oude structuur en de oude scheiding tussen de twee complexen weer inzichtelijk werd. De galerij was daarom een geniale vondst. Vanuit de Gedempte Begijnensloot, een middeleeuwse structuur, werd het winkelend publiek zonder enige belemmering het museum in getrokken en kwam het oog in oog met de Schuttersstukken te staan, nog steeds binnen, diezelfde middeleeuwse structuur. Links was het gebouw van de meisjes, rechts van de jongens.

In de veelgeprezen monografie over het Burgerweeshuis van Meischke wordt dit als een terugbetaling gezien voor het vele leed dat gepaard is gegaan met de sloop van het interieur achter de voorgevels.

Een tweede geslaagd aspect van deze operatie is de wijze waarop Van Kasteel de Schuttersgalerij transparant heeft vorm gegeven. Klimatologisch niet meer van deze tijd, maar toen ging dit ontwerp de wereld rond. En de routing werd even geniaal geborgd door de luchtbrug tussen de twee voormalige instellingen met uitzicht over de galerij en het niet-betalende publiek. Deze ingreep is beslist bijzonder geweest.

Los van het ontbreken van historische bouwsubstantie, betekent het nu voorliggende voorstel om de ruimte tussen de beide gebouwen geheel af te breken een grove aantasting van de (herstelde) middeleeuwse structuur. Als gezegd, die herstelde structuur als genoegdoening voor die eerdere grove aantasting. De vernietiging van dit deel van het complex is daarmee compleet. Een tweede aspect is dat na de verbouwing in het complex opnieuw twee gebouwen zijn ontstaan, gekoppeld door een overdekte gang (galerij), dus in het nu voorgestelde ontwerp is sprake van een ingrijpende samenvoeging.

Samengevat: het voorgestelde ontwerp houdt, voor wat betreft het middendeel, onvoldoende rekening met de aanwezige cultuurhistorische waarden omdat:

- het de middeleeuwse structuur van de binnenstad ontkent en slechter leesbaar maakt;
- het de structuur van het complex ontkent en slechter leesbaar maakt;
- twee gebouwen vrijwel volledig worden samengevoegd;
- het een behoorlijk stevige aantasting van het daklandschap betreft;
- het een ruimtelijk monumentaal aspect van het complex ontkent, door de sloop van de galerij van Van Kasteel (niet minder interessant dan de Sandbergvleugel van het Stedelijk Museum); niet alleen van architectonisch belang, maar ook of juist vanwege de sociale, maatschappelijke, museale aspecten, hoe er vijftig jaar geleden gekeken werd naar publiek en museum.